

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

SKRIVELSE
2023-03-23

Ärendenummer:
NV-05942-22

Delredovisning av regeringsuppdrag att utveckla vargförvaltningen

Deluppdrag om skydds jakt på varg

SAMMANFATTNING	4
1. UPPDRAGET OCH DESS GENOMFÖRANDE	6
1.1 Uppdraget	6
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Genomförande	7
1.4 Samverkan inom uppdraget	7
1.4.1 Länsstyrelserna	8
1.4.2 Viltskadecenter	8
1.4.3 Sametinget	8
1.4.4 Berörda intresseorganisationer	8
1.5 Konsultation med samiska företrädare	9
2. BAKGRUND	10
2.1 Vad är skydds jakt och vem beslutar?	10
2.2 Olika förutsättningar i olika delar av landet	10
2.3 Antal ansökningar om skydds jakt på varg	11
2.4 Hur många vargar fälls?	12
2.5 Viltskadecenters tumregler	13
2.6 Regeringsuppdrag om skydds jakt på varg 2015	14
2.7 Angrepp skapar konflikter	15
2.7.1 Rennäring	16
2.7.2 Fäbodbruk	16
2.7.3 Jakthundar	17
2.7.4 Vargar med oönskat beteende	18
2.8 Genetiskt viktig varg	19
2.9 Rättslig prövning av beslut om skydds jakt	19
3. UTGÅNGSPUNKTER	21
3.1 Rovdjurspolitiska mål	21
3.2 Förvaltningens uppdrag och mål	22
3.3 Juridiska utgångspunkter	22
3.4 Naturvårdsverkets förvaltningsplan för stora rovdjur	23
4. ÖNSKEMÅL, SYNPUNKTER OCH FÖRSLAG	24
4.1 Länsstyrelsernas synpunkter och förslag	24
4.2 Sametingets synpunkter och förslag	24
4.3 Intresseorganisationernas synpunkter och förslag	25
5. SLUTSATSER OCH BEDÖMNINGAR	26
5.1 Kan skydds jakten på varg utvecklas?	26
5.2 Betydelsen av utvecklad praxis	26
5.3 Riktlinjerna har delats upp och setts över	27
5.4 Begreppet ”allvarlig skada”	28

5.5	Hur har vi tagit hand om synpunkter och förslag?	29
5.5.1	Länsstyrelserna	29
5.5.2	Sametinget	29
5.5.3	Intresseorganisationerna	30
5.6	Behov av utbildningsinsatser	31
5.7	Fortsatt utveckling	31
6.	KÄLLFÖRTECKNING	33
	BILAGA, NATURVÅRDSVERKETS RIKTLINJER FÖR BESLUT OM SKYDDSJAKT PÅ ROVDJUR, REVIDERAD 2023	34

Sammanfattning

Regeringen har gett Naturvårdsverket i uppdrag att utreda om, och i så fall hur, skydds jakt efter varg kan utvecklas för att mer effektivt kunna förhindra skador på bland annat tamdjur orsakade av varg och bättre bidra till rovdjurspolitikens övergripande och långsiktiga mål, samt vid behov uppdatera aktuella riktlinjer om skydds jakt på varg.

Naturvårdsverket bedömer att det finns ett behov av att utveckla skydds jakten så att skydds jakt bättre bidrar till uppfyllandet av de rovdjurspolitiska målen.

Möjligheten till mer omfattande utveckling av skydds jakten är dock begränsad.

Regleringen av skydds jakt har varit näst intill oförändrad under lång tid.

Domstolspraxis har utvecklats i enlighet med de beslut som har fattats under det senaste decenniet. Naturvårdsverket och länsstyrelserna behöver förhålla sig till den praxis som har utvecklats. Sammantaget begränsar detta möjligheterna till mer omfattande utvecklingsinsatser rörande skydds jakt på varg.

Vi bedömer samtidigt att det funnits behov av en översyn av Naturvårdsverkets riktlinjer för beslut om skydds jakt från 2012, vilket även berörda myndigheter och intresseorganisationer påtalat. Naturvårdsverkets riktlinjer för skydds jakt har delats upp i en del för rovdjur och en del för annat vilt. Parallellt med arbetet med detta uppdrag har riktlinjerna för skydds jakt på rovdjur setts över. Nya riktlinjer för skydds jakt på rovdjur har beslutats av Naturvårdsverket och utgör en bilaga till denna skrivelse. Ny kunskap och domstolspraxis som har tillkommit efter 2012 har arbetats in i riktlinjerna.

Under översynen av riktlinjerna och i arbetet med detta uppdrag, har dialog och samverkan skett med berörda myndigheter och aktörer. Länsstyrelserna, Viltskadecenter, Sametinget och berörda intresseorganisationer har bidragit i arbetet med uppdraget.

Naturvårdsverket kan konstatera att viss utveckling av skydds jakten har skett sedan regeringsuppdraget om skydds jakt på varg 2015. Exempelvis får 28 § jaktförordningen användas inom nationalpark för att förhindra angrepp på ren och Naturvårdsverket har föreslagit författningsändringar i syfte att förebygga hot och trakasserier mot den som ansöker om skydds jakt eller genomför sådan jakt.

Naturvårdsverket konstaterar att utvärdering av skydds jakten och dess effekter är svår att genomföra då antalet beslut som fattas är begränsat och det saknas kontrollområden. En fortsatt dialog med berörda inför, under och efter beslut kan bidra till att utveckla skydds jakten och öka förståelsen för den förda förvaltningen.

Naturvårdsverket kommer att fortsätta arbetet med att söka lösningar på hur skydds jakten kan utvecklas även efter detta uppdrags genomförande.

Viltskadecenter kommer att få i uppdrag av Naturvårdsverket att uppdatera rapporten Rovdjur och hundar från 2007 och tillsammans med Naturvårdsverket se över de så kallade tumreglerna. För att bibehålla och utveckla kunskap och erfarenhet över tid planerar vi utbildningsinsatser och samling av styrande och

vägledande dokument om skydds jakt på stora rovdjur på en gemensam digital plattform så att åtkomsten till dokumenten förenklas.

Naturvårdsverket konstaterar avslutningsvis att behovet av en översyn av jaktlagen och dess följdförfattningar kvarstår.

1. Uppdraget och dess genomförande

1.1 Uppdraget

Regeringen har gett Naturvårdsverket i uppdrag att utreda om, och i så fall hur, skydds jakt efter varg kan utvecklas för att mer effektivt kunna förhindra skador på bland annat tamdjur orsakade av varg och bättre bidra till rovdjurspolitikens övergripande och långsiktiga mål, samt vid behov uppdatera aktuella riktlinjer om skydds jakt på varg. Detta deluppdrag ska redovisas senast den 31 mars 2023 till Regeringskansliet.

I uppdraget anges vidare att skydds jakt är en jaktform vars syfte är att förhindra skador på bland annat tamdjur orsakade av stora rovdjur. Eftersom vargen lokalt kan orsaka stor skada finns det anledning att undersöka hur skydds jakt på varg kan utvecklas. Arbetet ska i första hand utgå från gällande regelverk och syfta till att förbättra förutsättningarna för myndigheter att fatta ändamålsenliga beslut i frågor om skydds jakt.

I arbetet med att utreda hur skydds jakt på varg kan utvecklas ska Naturvårdsverket beakta de slutsatser som myndigheten redovisade i regeringsuppdraget om skydds jakt efter varg från 2015.

1.2 Avgränsningar

Följande avgränsningar har gjorts inom uppdraget.

Inga författningsändringsförslag har tagits fram, då det uttryckligen anges i uppdraget att arbetet ska utgå från gällande regelverk.

Vi har bedömt att frågor som rör toleransnivåer är av mer långsiktig och övergripande karaktär och därför bör hanteras i arbetet med förvaltningsverktyget, snarare än i handfasta riktlinjer för beslut om skydds jakt i enskilda fall. Naturvårdsverket har också ett särskilt återrapporteringskrav i regleringsbrevet om toleransnivåer, där vi redovisar hur jakt kan användas som verktyg för att uppnå målen.

Vägledning om 9 § jaktlagen ingår inte i arbetet med detta uppdrag, eftersom sådan jakt beslutas av Polismyndigheten och inte av länsstyrelserna, som är målgrupp för riktlinjer om skydds jakt. Vi tar inte heller upp frågor som rör skydds jakt på enskilda initiativ som sker med stöd av 28 § jaktförordningen eller avlivning av djurskyddsskäl som sker med stöd av 40 c § jaktförordningen. Inte heller dessa bestämmelser riktar sig till länsstyrelserna. Naturvårdsverket bedömer vidare att detaljerad vägledning om jakt som sker med stöd av 28 och 40 c §§ jaktförordningen kan medföra oönskade effekter som skulle kunna riskera

rättssäkerheten för den enskilde som väljer att jaga med stöd av dessa bestämmelser.

Frågor om jakt på förrymda djurparksdjur tas inte heller upp i denna skrivelse eftersom sådana fall är ovanliga och i det enskilda fallet även omfattar behov av bedömningar kopplade till äganderätten till sådana djur. Naturvårdsverket har mot bakgrund av hur uppdraget är formulerat, bedömt att sådana aspekter inte rymms inom detta uppdrag.

Under arbetet med översyn av riktlinjer för skydds jakt har det framkommit önskemål om att Naturvårdsverket bör definiera vad som är allvarlig skada. Naturvårdsverket finner dock att en alltför detaljerad definition av allvarlig skada riskerar att förskjuta fokus och påverka länsstyrelsernas beslut på ett sätt som inte är önskvärt. Det hänger samman med att den skydds jakt som beslutas av länsstyrelserna alltid är förebyggande och syftar till att förhindra framtida allvarlig skada. Skydds jakt ska inte ses som en kompensation för redan uppkomna allvarliga skador. Därför har vi valt att även avgränsa oss i denna fråga, se vidare i avsnitt 5.4 nedan.

1.3 Genomförande

Naturvårdsverket påbörjade i slutet av 2021 ett arbete med översyn av riktlinjer för skydds jakt som beslutades av myndigheten 2012. Översynen planerades inledningsvis bli klar vid årsskiftet 2022/2023. Då Naturvårdsverket i maj 2022 fick i uppdrag av regeringen att utveckla vargförvaltningen (se avsnitt 1.1), beslutades översynen av riktlinjer för skydds jakt synkroniseras med regeringsuppdraget i denna del. Riktlinjer för skydds jakt på stora rovdjur hanteras separat från riktlinjer för skydds jakt på klövvilt och övrigt vilt. Naturvårdsverket har vid översynen valt att utgå från riktlinjerna från 2012, eftersom den övervägande delen av lagstiftningen som 2012 års riktlinjer vägleder om är oförändrade.

Under våren 2022 fick berörda myndigheter och intresseorganisationer möjlighet att inkomma med synpunkter och önskemål om ändringar av Naturvårdsverkets riktlinjer om skydds jakt från 2012. Utöver detta har även en referensgrupp bestående av handläggare från de tre rovdjursförvaltningsområdena deltagit i arbetet. Referensgruppen konsulterades löpande under arbetets gång.

Under hösten och vintern 2022 har berörda myndigheter och organisationer bidragit i arbetet genom hearings, konsultation samt möjlighet att lämna skriftliga synpunkter på förslag till reviderade riktlinjer.

1.4 Samverkan inom uppdraget

Under översynen av riktlinjerna och i arbetet med detta uppdrag, har dialog och samverkan skett med berörda myndigheter och aktörer.

1.4.1 Länsstyrelserna

Länsstyrelserna har getts möjlighet att lämna synpunkter på förslag till nya riktlinjer i samband med en hearing i början av december 2022. 19 länsstyrelser deltog vid hearingen. De har även getts möjlighet att inkomma med skriftliga synpunkter på förslag till reviderade riktlinjer i anslutning till hearingen. 11 länsstyrelser inkom med skriftliga synpunkter över förslaget. Länsstyrelserna har även varit involverade genom en referensgrupp bestående av representanter från de tre rovdjursförvaltningsområdena. En sammanfattning av länsstyrelsernas synpunkter och hur Naturvårdsverket har beaktat dessa i det slutliga arbetet framgår av kapitel 4 och avsnitt 5.5.1.

1.4.2 Viltskadecenter

Löpande dialog har förts med Viltskadecenter vid Sveriges Lantbruksuniversitet om de så kallade tumreglerna (se vidare under avsnitt 2.5) och om uppdragets genomförande. Dialogen med Viltskadecenter om vidare utveckling av skyddsjakten kommer att fortsätta även efter att detta uppdrag har redovisats. Arbetet kommer att fokusera på en uppdatering av skriften Rovdjur och hundar.

1.4.3 Sametinget

Sametinget har bidragit i inledningen av översynen av riktlinjer för skydds jakt genom att lämna synpunkter på 2012 års riktlinjer. Sametinget har även getts möjlighet att inkomma med skriftliga synpunkter på förslag till reviderade riktlinjer under januari 2023. En sammanfattning av synpunkterna och hur Naturvårdsverket har beaktat dessa i det slutliga arbetet framgår av kapitel 4 och avsnitt 5.5.2. Sametinget har även deltagit i konsultation enligt lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket (se avsnitt 1.5)

1.4.4 Berörda intresseorganisationer

Samverkan med berörda intresseorganisationer har skett vid möten med Nationella rovdjursrådet. Rådet utgörs av företrädare för Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Jägareförbundet, Jägarnas Riksförbund, Svenska Rovdjursföreningen, Världsnaturfonden, Svenska Samernas Riksförbund, Föreningen Sveriges Fäbodbrukare, Skogsindustrierna, Naturskyddsföreningen, Viltskadecenter och länsstyrelserna. Vid ett möte den 4 oktober 2022 informerades rådet om regeringsuppdraget. Naturvårdsverket anordnade en hearing för rådet om riktlinjerna den 6 december 2022. Efter hearingen har rådsmedlemmarna getts möjlighet att inkomma med skriftliga synpunkter på förslag till reviderade riktlinjer för skydds jakt. Yttrande har inkommit från Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Jägareförbundet, Världsnaturfonden, Föreningen Sveriges Fäbodbrukare, Svenska Rovdjursföreningen och Naturskyddsföreningen. En sammanfattning av organisationernas synpunkter och hur Naturvårdsverket har beaktat dessa i det slutliga arbetet framgår av kapitel 4 och avsnitt 5.5.3.

1.5 Konsultation med samiska företrädare

Av lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket framgår att statliga förvaltningsmyndigheter ska konsultera samiska företrädare innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna.

Arbetet med översyn av riktlinjer för skyddsjakt inleddes före lagen om konsultation trädde i kraft. Konsultationsskyldigheten gäller endast för ärenden som påbörjats efter den 1 mars 2022. Regeringsuppdraget att utveckla vargförvaltningen beslutades dock efter den 1 mars 2022. Naturvårdsverket har därför bedömt att konsultation med samiska företrädare ska ske för uppdraget som helhet. Synpunkter från företrädare för det samiska folket har därutöver inhämtats under beredningen av reviderade riktlinjer för skyddsjakt så som beskrivs i kapitel 4 samt avsnitt 5.5.2 och 5.5.3.

Konsultation med samiska företrädare inleddes genom konsultationsförfrågan till Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund (SSR) den 28 oktober 2022. Både Sametinget och SSR anmälde att de önskade konsultation.

Ett första inledande konsultationsmöte hölls den 9 januari 2023. Vid mötet redogjorde Naturvårdsverket för uppdragets tre delar samt beslutade leveransdatum för de olika delarna. Vid mötet konstaterades att konsultationen avser hela regeringsuppdraget och att det aktuella mötet ska ses som ett inledande möte som bör följas av flera. Två ytterligare konsultationstillfällen beslutades till den 19 april och 29 augusti 2023. Vidare konstaterades att Sametinget och SSR i första hand avger synpunkter på Naturvårdsverket riktlinjer om skyddsjakt i annan ordning (remissförfarande, hearing mm) och att konsultationen med de samiska företrädarna framför allt berör den del av regeringsuppdraget som rör myndighetsgemensamma riktlinjer för flytt av varg inom Sverige.

Sametinget har därefter önskat ytterligare konsultation om denna skrivelse, vilket har genomförts under februari och mars 2023. Konsultationen om skrivelsen mellan Sametinget och Naturvårdsverket avslutades den 10 mars 2023. Myndigheterna konstaterade då att enighet om skrivelsen föreligger.

2. Bakgrund

2.1 Vad är skyddsjakt och vem beslutar?

Skyddsjakt på varg sker med stöd av undantag från det strikta skyddet och kan bland annat syfta till att förhindra allvarlig skada. Det innebär att den skyddsjakt som tillåts är förebyggande, dvs. jakten ska syfta till att förhindra framtida skada. Skyddsjakt ska inte ses som en kompensation för redan uppkomna skador. Vid ett beslut om skyddsjakt ska ett av skälen i 23 a § jaktförordningen vara uppfyllt, gynnsam bevarande status får inte försvåras i utbredningsområdet och det får inte finnas någon annan lämplig lösning än skyddsjakt i det aktuella fallet. Det finns också möjlighet att bevilja skyddsjakt utan att någon allvarlig skada har inträffat enligt 23 b § jaktförordningen, under förutsättning att sannolikheten för att en skada kan komma att inträffa bedöms som stor.

Naturvårdsverket har delegerat rätten att fatta beslut om skyddsjakt på varg till länsstyrelserna. Det innebär att ansökan om skyddsjakt hanteras av länsstyrelsen i det län där eventuell jakt ska ske. Skyddsjakt kan medges för att tex. förebygga och förhindra allvarlig skada på ren, tamboskap, hund och händelser kopplade till oönskat beteende. Behov av skyddsjakt bedöms från fall till fall och beslutas av länsstyrelsen.

2.2 Olika förutsättningar i olika delar av landet

Sverige är indelat i tre rovdjursförvaltningsområden. Grunden för indelningen är att förutsättningarna för arternas förekomst och förvaltningen av rovdjurstammarna skiljer sig åt i olika delar av landet.¹

Figur 1. Karta som visar indelningen av rovdjursförvaltningsområden – norra, mellersta och södra förvaltningsområdet. (Källa: Nationell plan för förvaltning av björn, varg, järv och lodjur, Naturvårdsverket, remissversion 1 juli 2022).

¹ Regeringens proposition 2008/09:210, *En ny rovdjursförvaltning* s. 26

Det norra förvaltningsområdet omfattar Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Rennäringen är den huvudsakliga näringen som påverkas av rovdjuren i detta område. Rovdjursförvaltningen i sin tur påverkas av renskötseln och samerna som ett urfolk och minoritet i Sverige. Förvaltningsområdet hyser björn, järv och lo permanent och föryngrande. Vid gränsen till Finland i norra delen av förvaltningsområdet, samt vid gränsen till mellersta förvaltningsområdet i den södra delen finns regelbunden förekomst av varg. Under vissa år finns vargföryngring i södra delen av förvaltningsområdet. I de flesta fall fälls vargarna inom detta förvaltningsområde på skydds jakt i samband med att de orsakar eller riskerar att orsaka allvarlig skada för rennäringen.

Det mellersta förvaltningsområdet omfattar Dalarnas, Gävleborgs, Uppsala, Västmanlands, Örebro, Värmlands, Stockholms och Västra Götalands län. Förvaltningsområdet hyser björn, varg, järv och lo permanent och föryngrande. I det mellersta förvaltningsområdet finns den huvudsakliga utbredningen av vargstammen i Sverige. Norra delen av förvaltningsområdet utgör en del av och gränsar till renskötselområdet. I mellersta förvaltningsområdet kan rovdjuren påverka små- och storskalig tamdjurhållning och risken för varg angrepp på hund är störst i detta förvaltningsområde.

Det södra förvaltningsområdet omfattar Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Hallands, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge och Skåne län. Tamdjursbesättningarnas storlek och antal i detta förvaltningsområde gör det utmanande att vidta skadeförebyggande åtgärder på ett kostnadseffektivt sätt. Förvaltningsområdet hyser lo permanent och föryngrande. Under de senaste åren har det etablerats vargrevir som har föryngrat sig och området ses som ett spridningsområde för vargstammen.

2.3 Antal ansökningar om skydds jakt på varg

Tabell 1. Antalet ansökningar om skydds jakt som (avslagits och beviljats) och (antal djur i beslutet och antal fällda djur) i de olika förvaltningsområdena under åren 2020–2023. (Källa: Länsstyrelserna)

2020-2022	Avslag	Bifall	Antal djur	Antal fällda
Norra förvaltningsområdet	6	40	45	19
Mellersta förvaltningsområdet	60	31	36	15
Södra förvaltningsområdet	1	8	8	3

En stor andel av de beviljade skydds jaktarna sker i det norra förvaltningsområdet och kopplas till allvarlig skada på rennäringen. Utöver att vargen tar renar skapas merarbete eftersom renhjordar många gånger splittras vid vargens jakt. Vargens närvaro gör att renarna stressas och renhjordarna blir svåra att hantera.

I mellersta förvaltningsområdet där vargstammen är som tätast inkommer flesta antal skyddsjaksansökningar, övervägande delen avslås. Orsaken till beviljade skyddsjakter i mellersta är allvarlig skada på tamdjur, ren och hund. Under de senaste åren har antalet ärenden kopplat till oönskat beteende ökat.

I samband med att vargstammen sprider sig till södra förvaltningsområdet har skydds jakt beviljats kopplat till allvarlig skada på tamdjur.

Antalet fällda vargar i skydds jakt i landet är sammantaget lågt i förhållande till det totala antalet i vargstammen. Utfallet vid en ansökan om skydds jakt kan dock ha avgörande betydelse för en enskild skadedrabbad.

2.4 Hur många vargar fälls?

Mellan 2002 och 2022 har totalt 278 vargar fällts vid skydds jakt i Sverige. Av dessa har 72 vargar fällts med stöd av 28 § jaktförordningen och 206 vargar efter beslut om skydds jakt (se tabell 2). Ökningen av antalet fällda vargar över tid sammanfaller med att vargpopulationen har ökat i storlek.

Tabell 2. Antalet vargar fällda med stöd av 28 § jaktförordningen (JF) samt 23 b § JF, 27 § JF (upphörde 2009) och 9 § Jaktlagen (JL). 9 § JL innefattar 2 fall under perioden. (Källa: Rovbase)

År	28 § JF	23 b och 27 §§ JF, 9 § JL	Total
2022	3	14	17
2021	3	10	13
2020	5	17	22
2019	2	17	19
2018	1	10	11
2017	4	26	30
2016	1	17	18
2015	6	6	12
2014	8	15	23
2013	13	8	21
2012	4	17	21
2011	3	10	13
2010	3	13	16
2009	1	8	9
2008	2	10	12
2007	5	2	7

2006	3	2	5
2005	2	3	5
2004	1	1	2
2003	1	0	1
2002	1	0	1
Totalt	72	206	278

2.5 Viltskadecenters tumregler

Viltskadecenters tumregler (som även har kallats riktlinjer eller rekommendationer) togs fram för första gången i samband med rovdjursutredningen 2006.² Syftet med tumreglerna då de togs fram, var att minimera antalet vargangripna tamdjur och hundar utan att uttaget i form av skydds jakt skulle påverka gynnsam bevarandestatus för vargstammen. I framtagandet av tumreglerna har Viltskadecenter även beaktat möjligheten för länsstyrelsen att kunna besluta om licensjakt.

I de områden där de flesta vargrevir finns idag inträffar vanligen 0–2 vargangrepp på tamdjur per revir och år. Viltskadecenters tumregler syftade till att avliva vargar som angriper tamdjur oftare än genomsnittsvargen, oavsett om de aktuella vargarna har etablerat sig i ett område med särskilt hög täthet av fårbesättningar. En tillämpning av ovanstående tumregler för skydds jakt leder över tid till att vargar som etablerar sig i områden med få fårbesättningar har större sannolikhet att överleva och reproducera sig än vargar som etablerar sig i mer fårtäta områden eller vargar som angriper tamdjur i större utsträckning än genomsnittsvargen.

En tillämpning av ovanstående tumregler för skydds jakt leder över tid även till att vargar som etablerar sig i områden med få jakt dagar med löshund har större sannolikhet att överleva och reproducera sig än vargar som etablerar sig i områden där det är mer jakt med löshund eller vargar som angriper hundar i större utsträckning än genomsnittsvargen.

Viltskadecenters tumregler pekar ut vargar som är mer benägna än genomsnittsvargen att angripa tamdjur eller hundar, inte allvarlig skada. Vissa länsstyrelser har tolkat tumreglerna som en definition av begreppet ”allvarlig skada” eftersom det saknas definition av detta begrepp. Tumreglerna har kritiserats av vissa länsstyrelser och intresseorganisationer eftersom de har minskat flexibiliteten i varje enskilt fall då viss domstolspraxis har utvecklats i enlighet med tumreglerna (se vidare under kapitel 4).

² Viltskadecenter, VSC (2006) *Rovdjur, tamdjur, hundar och människor. PM till rovdjursutredningen*

2.6 Regeringsuppdrag om skydds jakt på varg 2015

2015 fick Naturvårdsverket i uppdrag av regering att utreda om, och i så fall hur, kriterier för, och utformning av, skydds jakt efter varg kan tillämpas eller utvecklas för att bättre bidra till vargpolitikens övergripande syfte. Uppdraget redovisades i skrivelse till Regeringskansliet den 6 oktober 2015.³

Av redovisningen framgår bland annat att tätheten av fårgårdar, oavsett tätheten av vargrevir, är den variabel som har den starkaste korrelationen med antalet vargangrepp. Revirtätheten i sig påverkar således inte antalet förväntade angrepp på får. Var i landet nya vargrevir etableras har stor betydelse för antalet förväntade vargangrepp på får. Ju längre söderut vargrevir etableras desto fler vargangrepp på får kan förväntas eftersom tätheten av fårbesättningar är större i de mer sydliga delarna av landet. I utredningen konstaterades även att det rovdjurspolitiska målet att vargstammens koncentration ska minska där den är som tätast och att spridning av vargstammen ska fortsätta, kan motverka arbetet med att nå det rovdjurspolitiska målet att inte påtagligt försvåra tamdjurshållningen.

Utredningen pekade på flera möjliga utvecklingsområden för vägledning om skydds jakt på varg, exempelvis differentierade kriterier för bedömning av förhindrande av allvarlig skada, hantering av närgångna vargar och om användning av medel ur viltskadeanslaget.

Naturvårdsverket föreslog inte några författningsändringar i redovisningen, men påtalade att behovet av en översyn av jakt- och artskyddsregleringen kvarstod. Bland annat påtalades att det inte bör finnas några legala hinder mot att använda störningsåtgärder där sådana bedöms kunna vara effektiva, eftersom sådana åtgärder kan utgöra ”annan lämplig lösning” enligt artikel 16.1 art- och habitatdirektivet.

Vidare ansåg Naturvårdsverket att förekomsten av hot och trakasserier, i kombination med avsaknaden av möjligheter att kunna skydda uppgifter om enskilda, kan försvåra eller t.o.m. förhindra genomförande av berättigad skydds jakt efter varg.

I arbetet med uppdraget identifierades flera behov av fördjupad analys och forskning så som:

- Analys av effekterna av tillämpning av differentierade kriterier för bedömning av kriteriet ”förhindra allvarlig skada”.
- Analys av hur förutsättningarna för tamdjurshållare att sätta upp rovdjursavvisande stängsel bör hanteras i fråga om bedömningen av annan lämplig lösning i ärenden om skydds jakt.

³ Naturvårdsverkets skrivelse (2015), *Skydds jakt varg, Översyn av regler och tillämpning* (NV-04623-15, N2015/5058/FJR)

- Biologiska och ekologiska effekter på vargpopulationen av skydds jakt och andra skadeförebyggande åtgärder och om och hur acceptansen för varg och vargförvaltningen förändras till följd av dessa förvaltningsåtgärder.
- Forskning om hur rädsla och oro för varg påverkar hälsan hos människor.

2.7 Angrepp skapar konflikter

Rovdjursangrepp på tamdjur är den vanligaste orsaken till konflikter mellan stora rovdjur och människor. Viltskadecenter vid Sveriges Lantbruksuniversitet är ett nationellt centrum för kunskap om vilt, viltskador och samhälle. Viltskadecenter sammanställer varje år viltskadestatistik⁴ som bygger på dokumenterade angrepp orsakade av de stora rovdjuren. Länsstyrelserna besiktar och dokumenterar dessa angrepp. En av orsakerna till skydds jakt på varg vid angrepp på tamdjur är när ett flertal angrepp har skett, oftast på får inom ett revir eller begränsat område.

Antalet rovdjursangripna får brukar ligga på ca 400–600 per år. Rovdjursangrepp på nöt är väldigt ovanligt i Sverige. I genomsnitt besiktigas skador på 1–5 nötdjur per år, varav de flesta är kalvar. Angrepp på häst har förekommit vid några få tillfällen under de senaste 20 åren.

Antalet tamdjur som dödas, skadas eller saknas efter ett rovdjursangrepp varierar stort och beror bland annat på hur många tamdjur som fanns på platsen, hur stor hagen var, hur stängslet var utformat osv.

Viltskadecenter sammanställde 2011 på uppdrag av Naturvårdsverkets en vägledning om prioritering av förebyggande åtgärder vid rovdjursangrepp⁵ i särskilt tamdjurstäta områden som pekar på att:

- Tamdjursbesättningar löper överlägset störst risk för rovdjursangrepp under perioden direkt efter ett första angrepp.
- Tamdjursbesättningar i vargrevir löper större risk att utsättas för rovdjursangrepp än tamdjursbesättningar i områden med andra stora rovdjur.
- Får- och getbesättningar löper större risk att angripas av rovdjur än besättningar med andra tamdjurslag.
- Risken för rovdjursangrepp är i stort sett densamma för enskilda tamdjursbesättningar, oavsett om de befinner sig i ett område med hög täthet eller låg täthet av tamdjursbesättningar.
- Olika förebyggande åtgärder bör kombineras med varandra för att ge mesta möjliga effekt per investerad krona. Akutåtgärder bör till exempel kombineras med permanenta åtgärder.

⁴ Viltskadecenter, VSC (2022) *Viltskadestatistik 2021 Skador av stora rovdjur och stora fåglar på tamdjur, hundar och gröda*

⁵ Naturvårdsverket (2011) *Vägledning- Prioritering av förebyggande åtgärder vid rovdjursangrepp i särskilt tamdjurstäta områden*

Vissa verksamheter och situationer innebär mer konflikt än andra och innehåller särskilda utmaningar i fråga om möjligheten att hitta andra lämpliga lösningar för att skydda sig mot allvarliga skador. Exempel på sådana verksamheter och situationer är rennäringen, fäbodbruket, jakten med löshund och situationer där vargar uppvisar ett för människan oönskat beteende.

2.7.1 Rennäring

Rennäringen är den näring som påverkas mest av rovdjursförekomst. Rennäringens förluster till de stora rovdjuren uppgår till mellan ca 19 500 och 72 500 renar per år.⁶ Varg är det rovdjur som är svårast för rennäringen att hantera, trots att skadorna i form av dödade renar av varg är relativt begränsade.

Allvarlig skada inom rennäringen består av direkta och indirekta skador orsakade av varg. Direkta skador är i detta fall dödade och skadade renar. Indirekta skador uppstår när vargen jagar och skingrar renar. Sådana situationer leder till omfattande merarbete, vilket kostar både tid och pengar för samebyarna. Bevakningen blir som mest effektiv om renarna är samlade. Därför är just samlade renhjordar en av de viktigaste förebyggande åtgärderna för att minska risken för skador. Under renskötselåret varierar rennäringens känslighet för störningar och predation. Särskilt känsliga perioder är när vajorna ska kalva, när renarna ska samlas eller under vinterbetesperioden.

Samebyarna har rätt till rovdjursersättning för de skador som förväntas uppstå. Ersättningen baseras dels på antalet rovdjur inom varje samebys område utifrån inventeringsresultat (järv, lo och varg), dels på samebys areal (björn och kungsörn). Rovdjursersättningen regleras i viltskadeförordningen (2001:724) och Sametingets föreskrifter (STFS 2007:9) om bidrag och ersättning för rovdjursförekomst i samebyar, ändrad genom STFS 2009:2. Det är Sametinget som administrerar utbetalningarna av rovdjursersättning.

2.7.2 Fäbodbruk

Majoriteten av Sveriges fäboddar finns i Dalarnas och Jämtlands län, men även i Gävleborgs och Värmlands län finns fäboddar. Det finns idag uppskattningsvis mellan 250 och 300 fäboddar i drift. Med fäboddar avses en driftform med någon form av från hemgården säsongsvis förflyttad djurhållning med betesdrift i syfte att nyttja naturliga foderresurser i skog och fjäll. Miljön kring aktiva fäboddar karaktäriseras av en speciell och relativt artrik flora och fauna. Fäbodbruket anses därför, förutom att vara en viktig lokal matproducent, ha ett högt naturvårdsvärde som bidrar till att bevara biologisk mångfald. Fäbodbruk bedrivs därför i viss utsträckning på skyddsvärda naturtyper enligt art- och habitatdirektivet.

På grund av de speciella förutsättningarna som gäller för fäbodbruket (med fritt betande djur), är det mer sårbart för rovdjursangrepp jämfört med konventionell djurhållning där man håller sina djur innanför stängsel. I Sverige överlappar

⁶ Slutbetänkande av Rovdjursutredningen, SOU 2012:22 (2012) *Mål för rovdjuren*

varens och fåbodbrukets utbredning varandra. Förutsättningarna inom fåbodbruket är därför till viss del lika de som gäller för renskötseln.

2.7.3 Jakthundar

I propositionen En hållbar rovdjurspolitik⁷ anges att *”den svenska viltförvaltningen är mycket beroende av jakthundsanvändningen vilken sedan urminnes tider är en del av den nordiska jaktkulturen”*. Vid jakt ställs ofta krav på tillgång till lös jakthund. Syftet med detta är dels att leda jägaren till viltet, dels att få viltet i rörelse och göra det jaktbart. Vidare används lösa jakthundar för att hämta vilt eller att spåra upp skadat vilt. När vilt skadats i samband med exempelvis trafikolyckor är jägare med eftersökstränade hundar en förutsättning för att snabbt spåra upp viltet och förkorta onödigt lidande. Det svenska sättet att jag med lösa hundar över stora arealer har också en avgörande betydelse för möjligheten att begränsa klövviltets skador på skog.

I Rovdjur och hundar⁸ anges att de flesta angrepp sker under höst och vinter och statistik visar att cirka 80 procent av angreppen inträffar under jakt och fler hundar blir dödade än skadade vid vargangrepp.

Vidare anges att antalet vargangrepp på hundar främst är korrelerat med antalet jakt dagar med hund och att antalet angrepp förväntas att variera mycket mellan olika områden och år. En av de faktorer som oberoende av varg påverkar antalet jakt dagar med hund är vädret. I områden med en mild och snöfattig höst kommer antalet jakt dagar med hund att vara fler och därmed kommer även angreppen att bli fler än i områden där snön kommer tidigt och hindrar jakten med hund. Överlägset flest angrepp kommer även i fortsättningen att ske på jakthundar under jaktutövning.

Lokalt framhålls att om en hund skadas eller dödas av varg i ett område minskar hundanvändningen drastiskt eller upphör helt, detta bekräftas även av jägarorganisationerna. Den vanligaste förebyggande metoden i etablerade revir idag är sms-kedjor där jägarna meddelar varandra var varg setts så att det så långt möjligt går att undvika hundsläpp i dessa områden. Det kan dock vara svårt att hålla reda på var djuren befinner sig, speciellt under barmarkssäsongen. Vid snötäckt mark är förutsättningarna för jägarna att ha kontroll på var vargarna befinner sig i reviret bättre. Vargar kan dock röra sig flera mil på ett dygn. I etablerade revir delar vargarna ofta upp sig i mindre grupper, särskilt när årsvalparna är större, dvs på höst och vinter. Ju fler vargar det finns i ett revir desto större blir risken att varg och hund konfronteras.

En förebyggande åtgärd för att skydda hundar mot angrepp av varg är att förse jakthundar med skyddsväst. Metoden används även för att skydda jakthundar mot angrepp av vildsvin. Den som jagar med hund i områden där det finns varg kan ansöka om bidrag för skyddsväst hos länsstyrelsen. Sedan årsskiftet 2022/23 har

⁷ Regeringens proposition 2012/13:191, *En hållbar rovdjurspolitik*

⁸ Viltskadecenter, VSC (2007) *Rovdjur och hundar*

länsstyrelserna en samordnad e-tjänst för att hantera ansökningar om bidrag för skyddsväst. Om ansökan beviljas lämnas bidrag med 50 procent av kostnaden. Högsta belopp som kan lämnas är 5000 kronor.⁹ Den som får bidrag förbinder sig att åiterrapportera erfarenheter av användandet till länsstyrelsen efter avslutad jaktsäsong.

2.7.4 Vargar med oönskat beteende

Det förekommer att varg rör sig i närheten av människor, tamdjur, bostäder mm. Detta kan uppfattas som ett problem för de människor som berörs. Det är dock inte detsamma som att vargen uppvisar ett onaturligt beteende. Vargar har inte någon nedärvd rädsla för exempelvis byggnader eller fordon. I både Sverige och övriga delar av världen beror de flesta situationer med rovdjur nära bebyggelse inte på att enstaka rovdjursindivider skaffat sig ett ovanligt beteende utan på att rovdjuret befinner sig i ett område där de flesta rovdjur av samma art hade orsakat samma typ av problem.¹⁰

Tidigare har begreppen ”oskygga vargar” eller ”närgångna vargar” använts. Dessa begrepp leder tanken till situationer då en eller flera vargar har förändrat sitt beteende och uppträder mer oskyggt eller närgånget än andra vargar, vilket sällan är fallet. I Viltskadecenters rapport *Nära vargar* finns rekommendationer för hantering av situationer med vargar nära bostadshus eller människor.¹¹

Viltskadecenter har i rapporten föreslagit att följande begrepp bör användas i stället.

Rapporter om vargar inom 30 m från hus hänförs till kategorin ”varg nära bostadshus”, och rapporter om vargar inom 30 m från människa som uppehåller sig på marken (dvs. inte sitter i byggnad, fordon eller till exempel till häst) hänförs till kategorin ”varg nära människa”. Dessa situationer bör sedan hanteras olika beroende på om de rapporterats vid ett enstaka tillfälle eller vid upprepade tillfällen och över en längre tidsperiod.

Sedan 2020 sammanställer Viltskadecenter årligen länsstyrelsernas registrerade händelser^{12,13} där rovdjur befunnit sig inom 100 meter från människor eller bebyggelse. Det saknas en samlad bild av hur vanligt det är med observationer av varg nära bostadshus eller nära människor. Förutsättningarna för att kunna genomföra dokumentation varierar från fall till fall, varför den dokumentation som finns inte ska ses som heltäckande. Det har heller inte funnits något standardiserat sätt att hantera situationerna eller dokumenterat vilka åtgärder som har vidtagits.

⁹ Se [Ansökan om bidrag till skyddsväst för hund \(länsstyrelsen.se\)](#)

¹⁰ Naturvårdsverket (2011) *Vägledning- Prioritering av förebyggande åtgärder vid rovdjursangrepp i särskilt tamdjurstäta områden*

¹¹ Viltskadecenter, VSC (2016) *Nära vargar, Rekommendationer för hantering av situationer med vargar nära bostadshus eller människor*

¹² Viltskadecenter, VSC (2021) *Situationer med stora rovdjur nära bebyggelse och människor 2020*

¹³ Viltskadecenter, VSC (2022) *Situationer med stora rovdjur nära bebyggelse och människor 2021*

Under senare år har antalet skyddsjakter som beviljats med hänvisning till vargar med önskat beteende ökat.

2.8 Genetiskt viktig varg

Beslut om skyddsjakt på varg får enligt 23 a § jaktförordningen endast meddelas om det inte försvårar upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus för vargen i dess naturliga utbredningsområde. Det finns en överenskommelse mellan Sverige och Norge om gemensamma riktlinjer för att i möjligaste mån undvika att genetiskt viktiga vargar fälls.¹⁴ Vid skyddsjakt som föregås av ansökan och beslut av länsstyrelsen finns möjlighet att ta hänsyn till genetiskt viktiga individer. Framför allt sker detta genom att kraven höjs på vad som kan anses vara andra lämpliga lösningar. Grunden för bedömningen av om ett vargrevir innehåller genetiskt viktiga individer bör i första hand vara de DNA-analyser som analyserats i samband med den senaste inventeringen. Varg kan vandra mycket långt, revir kan nybildas eller föräldradjuren i ett befintligt revir kan bytas ut. Beslutande myndighet bör så långt möjligt sträva efter att DNA-material samlas in och analyseras före en skyddsjakt beslutas och genomförs.

Det kan finnas fall där andra lämpliga lösningar testats och inte fungerat och där skadebilden är så allvarlig att skyddsjakt kan behöva medges även om jakten riktas mot en genetiskt viktig individ. Exempel på det finns från till exempel Junsele, Idre och Siggefora. Kammarrätten har uttalat att det i en akut situation inte kan krävas att länsstyrelsen ska skaffa sig kännedom om en viss individs genetiska sammansättning som en förutsättning för skyddsjakt.¹⁵

2.9 Rättslig prövning av beslut om skyddsjakt

Många beslut om skyddsjakt överklagas då det är en allmän förvaltningsrättslig princip att förvaltningsmyndigheters beslut som innebär någon form av rättsverkan ska kunna överklagas av den som berörs av beslutet. När det gäller frågor om jakt på arter som, liksom vargen, omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv har såväl EU-domstolen som Högsta förvaltningsdomstolen slagit fast att enskilda, bl.a. miljöorganisationer, måste ha möjlighet att få frågor om huruvida skyldigheterna i direktivet uppfylls på nationell nivå prövade i domstol. Beslut om jakt på arter som omfattas av art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet ska därför kunna prövas i domstol.

Länsstyrelsens beslut om skyddsjakt på stora rovdjur överklagas till förvaltningsdomstol. Denna ordning infördes den 20 juni 2016 och bakgrunden till

¹⁴ Regeringskansliet (2011) *Överenskommelse mellan Sverige och Norge om förvaltning av genetiskt värdefulla vargar i den skandinaviska vargpopulationen*

¹⁵ Kammarrätten i Sundsvall den 5 oktober 2016, mål nr 2103-16

ändringen finns beskriven i promemorian *Överprövning av beslut om skyddsjakt och licensjakt för vissa rovdjur*.¹⁶

I vissa fall beslutar länsstyrelserna om verkställighetsförordnande av beslut om skyddsjakt. Detta kan vara fallet då en skyddsjakt behöver genomföras så snart som möjligt för att minimera risken för allvarlig skada. Naturvårdsverket kan konstatera att beslut om verkställighet bör balanseras mot principen om att besluten ska kunna prövas i domstol.

¹⁶ Regeringskansliets promemoria (2015) *Överprövning av beslut om skyddsjakt och licensjakt för vissa rovdjur*

3. Utgångspunkter

3.1 Rovdjurspolitiska mål

Det övergripande och långsiktiga målet för rovdjurspolitiken är att varg, björn, järv, lodjur och kungsörn i Sverige ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus enligt art- och habitatdirektivet, samtidigt som tamdjurshållning inte påtagligt försvåras och socioekonomisk hänsyn tas. Toleransnivån för skador på ren orsakade av stora rovdjur ska vara maximalt 10 procent räknat på den aktuella samebyns faktiska renantal. Vargstammens koncentration ska minska där den är som tätast och att vargens förekomst i län med fäbodbruk, intensiv fårskötsel eller skärgårdar ska begränsas till de områden där den gör minst skada.¹⁷

Naturvårdsverket konstaterade i uppdraget från 2015 att det rovdjurspolitiska målet om att vargstammens koncentration ska minska där den är som tätast och att spridning av vargstammen ska fortsätta, kan motverka arbetet med att nå det rovdjurspolitiska målet att inte påtagligt försvåra tamdjurshållningen (se avsnitt 2.6).

De negativa konsekvenser som förekomst av stora rovdjur kan orsaka är mer märkbara för dem som lever eller verkar i de områden där det förekommer rovdjur. För dessa människor kan förekomsten av rovdjur innebära att vardagen och livskvaliteten påverkas negativt. Exempel på detta är oro för angrepp på tamdjur, tamdjur som dödas, oro för barns säkerhet, olustkänsla när rovdjur uppträder nära bebyggelse och försämrade möjligheter till att ägna sig åt fritidsintressen såsom jakt. Jakten har en kulturell och social betydelse i Sverige och är en viktig del av människors livsstil och en anledning till att man väljer att bo i glesbygd. Inom jakten finns också ekonomiska värden som kan påverkas negativt genom till exempel minskat jaktuttag och minskade arrendeintäkter.

Socioekonomiska aspekter innefattar inte enbart rovdjurens potentiellt negativa inverkan. Till aspekterna räknas även erfarenheter och synen på rovdjur som en resurs inom exempelvis turistnäringen, som jaktbart vilt eller som en del i det rekreationsvärde som naturen erbjuder enskilda personer och grupper. Hur man upplever närvaron av rovdjur i sin omgivning skiljer sig från person till person och är beroende av den enskildes situation och erfarenheter. Det finns många människor som lever i rovdjurstäta områden och som inte upplever rovdjur som något negativt. Enligt attitydundersökningar som gjorts är majoriteten av svenskarna positiva till att ha rovdjur i Sverige.¹⁸ Undersökningarna visar att inställningen till olika rovdjur kan förändras när man har direkt erfarenhet av arten i sitt närområde.

¹⁷ Regeringens proposition 2012/13:191, *En hållbar rovdjurspolitik*

¹⁸ Sveriges lantbruksuniversitet (2021) *En attitydundersökning om stora rovdjur och rovdjursförvaltning*

Sverige har flertalet politiska beslut och strategier som syftar till att bibehålla en levande landsbygd med goda arbetsmöjligheter samt en fungerande livsmedelsförsörjning, vilket gör att länsstyrelserna bör ha ett brett perspektiv i sin regionala förvaltning av de stora rovdjuren.

3.2 Förvaltningens uppdrag och mål

Förvaltningsmyndigheternas uppdrag är att genomföra den beslutade politiken. De beslut som berörda myndigheter fattar, ska ha stöd i lagar och förordningar. Förvaltningens mål är att upprätthålla en balans mellan det allmänna intresset av livskraftiga rovdjursstammar och enskildas möjlighet att bedriva såväl näringsverksamhet som fritidsintressen och kulturell verksamhet. För att nå målet om att socioekonomisk hänsyn ska tas inom rovdjursförvaltningen behöver de regionala myndigheterna inklusive viltförvaltningsdelegationerna, utifrån den nationella rovdjurspolitikens ramar och rådande lagstiftning, ta fram lösningar som så långt möjligt tillgodoser samtliga berörda intressen. Olika socioekonomiska aspekter kan komma att stå emot varandra eller värderas olika beroende på hur olika verksamheter upplever att de påverkas av rovdjuren och deras förvaltning.

En delegering av beslutanderätten är en åtgärd i enlighet med den svenska rovdjurspolitiken där rovdjursförvaltningen ska ske enligt subsidiaritetsprincipen, dvs. att besluten ska fattas så nära de som berörs som möjligt samt att de som berörs av besluten också ska kunna ha inflytande över beslutsprocessen.

Rovdjursförvaltningen påverkas inte bara av lagstiftning och politiska mål kopplat till viltförvaltningen. Några områden som kan nämnas (utan inbördes ordning) är livsmedelsstrategin, levande landsbygd, skogsnäring, jordbruk, rennäring och djurskydd.

3.3 Juridiska utgångspunkter

Förutsättningarna för skydds jakt enligt 23 a § jaktförordningen grundas på art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet. I fråga om arter som är skyddade enligt naturvårdsdirektiven får de svenska bestämmelserna om skydds jakt inte tolkas på ett sätt som strider mot direktiven. I arbetet med att revidera riktlinjer för skydds jakt har arbetsgruppen därför utgått från nationella regler och nationell praxis men beskriver i riktlinjerna även hur reglerna bör tolkas i förhållande till naturvårdsdirektiven med hjälp av EU-domstolens praxis och till viss del EU-kommissionens vägledning. I riktlinjerna beskrivs hur naturvårdsdirektiven genomförts i svensk rätt och vad de innebär för tillämpningen av de svenska bestämmelserna. Naturvårdsverket avgränsning i denna del framgår av 2 kapitlet i riktlinjerna.

3.4 Naturvårdsverkets förvaltningsplan för stora rovdjur

Naturvårdsverket arbetar med att ta fram en samlad nationell förvaltningsplan för björn, varg, järv och lodjur. Ett förslag har varit ute på bred remiss och bearbetas nu med utgångspunkt från de synpunkter som har lämnats vid remissen.

Förvaltningsplanen innehåller förslag till långsiktiga inriktningsmål för rovdjursförvaltningen i Sverige utifrån de rovdjurspolitiska målen, samt mål och åtgärder för den kommande förvaltningsperioden.

4. Önskemål, synpunkter och förslag

4.1 Länsstyrelsernas synpunkter och förslag

I samband med hearing och remiss av förslag till riktlinjer för skydds jakt har länsstyrelserna i huvudsak framfört följande synpunkter och förslag.

- Att skydds jakt i renskötselområdet borde ges ett större utrymme i riktlinjerna och att förvaltningsverktyget nämns i relation till hur man bedömer allvarlighetsgrad av skador på ren. Även frågan om definition av begreppet ”allvarlig skada” för renskötseln har framförts.
- Definitioner av begreppen ”allt överskuggande allmänintresse”, ”normal affärsrisk”, ”socioekonomisk hänsyn” och ”allvarlig skada”, särskilt gällande bedömning av allvarlig skada i samband med löshunds jakt.
- Förtydligande av det juridiska stödet för skrämselfångor.
- Viltskadecenters tumregler och effekterna av dessa på förvaltningen.
- Utvecklad vägledning kring gynnsam bevarandestatus på lokal nivå och definition av genetiskt viktig varg samt förtydligande av de högre kraven på att finna andra lämpliga lösningar som ställs när den skadegörande individen anses genetiskt viktig.
- Klargörande av länsstyrelsens och Polismyndighetens skilda roller och mandat gällande skydds jakt på närgångna rovdjur.

Utöver punkterna ovan har länsstyrelserna även framfört skilda önskemål om riktlinjernas detaljeringsgrad, fler exempel som berör andra rovdjursarterna samt behov av utbildning.

4.2 Sametingets synpunkter och förslag

I samband med remiss av förslag till riktlinjer för skydds jakt samt under konsultation om denna skrivelse, har Sametinget i huvudsak framfört följande synpunkter och förslag.

- Att skydds jakt i renskötselområdet borde ges ett större utrymme i riktlinjerna och att förvaltningsverktyget nämns i relation till hur man bedömer allvarlighetsgrad av skador på ren.
- Det bör förtydligas vilka omständigheter som har betydelse för bedömningen av allvarlig skada för renskötseln.
- Toleransnivån för rennäringen ska utgöra referensvärde för allvarlig skada.

- Avvägningar om hänsyn till renskötseln utifrån politiska målsättningar och utifrån andra rättsliga ramverk saknas i riktlinjerna. Detta skulle kunna synliggöras genom att nämna exempelvis politiska mål om bärkraftig renskötsel, toleransnivå för skador på ren orsakade av stora rovdjur och främjande av samisk kultur. Detta framgår även av nationella och internationella regelverk.
- Förslag till formuleringar för att tydliggöra hur artikel 2.3 i art- och habitatdirektivet kan användas som ett stöd för bedömningen av kriterierna för allvarlig skada har lämnats.
- Riktlinjerna bör inkludera vägledning om beslutsprocessen och beslutsunderlaget.

4.3 Intresseorganisationernas synpunkter och förslag

I samband med hearing och remiss av förslag till riktlinjer för skydds jakt har intresseorganisationerna i Nationella rovdjursrådet i huvudsak framfört följande synpunkter och önskemål.

- Förslaget till riktlinjer är otydligt i fråga om vad som är tvingande regler i författning och vad som är Naturvårdsverket riktlinjer. I flera fall använder Naturvårdsverket uttrycket ”bör” när det gäller i det närmaste absoluta krav som EU-rätten ställer.
- Några organisationer framför att EU-rätten är för dåligt införlivad i riktlinjerna. Det behövs mer utförlig text rörande olika begrepp. Även en allmän genomlysning där exempelvis ett förtydligande av artikel 12 i art- och habitatdirektivet efterfrågas. I ett EU-rättsligt perspektiv anses inte riktlinjerna ta hänsyn till skyddsobjektet, d.v.s. rovdjuret.
- Definition av genetiskt viktig varg efterfrågades. Även ett förtydligande av de högre krav som ställs på annan lämplig lösning i stället för skydds jakt när den skadegörande individen anses genetiskt viktig efterfrågades.
- Rovdjurens påverkan på renskötseln och renskötselns särställning som kulturarv bör lyftas fram i riktlinjerna.
- Behov av utvecklade riktlinjer kring allvarlig skada och annan lämplig lösning, särskilt gällande bedömning i samband med löshunds jakt efterfrågades.
- Några organisationer önskar att Viltskadecenters tumregler för skydds jakt vid angrepp på tamdjur tas bort då de inte syftar till att definiera vad som är en allvarlig skada.
- Någon organisation framförde att förstärkta incitament för att skydda sina tamdjur bör införas i riktlinjerna.

5. Slutsatser och bedömningar

5.1 Kan skyddsjakten på varg utvecklas?

Naturvårdsverkets bedömning: Möjligheten att utveckla skyddsjakten på varg begränsas av gällande regelverk samt den domstolspraxis som har utvecklats över tid.

För att kunna svara på frågan om skydds jakt på varg kan utvecklas behöver skyddsjakten sättas in i ett sammanhang. Det är inte en enskild faktor som påverkar möjligheten till en utveckling. Förutsättningarna för att kunna besluta om skydds jakt är strikt reglerade. Skydds jakt ska bland annat syfta till att förhindra allvarlig skada och det ska inte finnas några andra lämpliga lösningar för att förhindra den skada som kan komma att ske. Behovet av skydds jakt som förebyggande åtgärd ska kopplas till möjligheten att genomföra andra förebyggande åtgärder, både på kort och lång sikt. Besluten behöver ta hänsyn till genetiskt viktiga vargar och gynnsam bevarandestatus för arten som helhet. Naturvårdsverket och länsstyrelserna behöver förhålla sig till den domstolspraxis som har utvecklats. Viltskadecenters tumregler från 2006 (se avsnitt 2.5) har utvecklats till viss praxis i överprövningsärenden och har kritiserats från flera håll under uppdraget. Beslut om skydds jakt kan överklagas och en vidare process i förvaltningsrätt och i vissa fall kammarrätt följer då efter det att länsstyrelsen har fattat ett beslut.

Skador av rovdjur utanför renskötselområdet ska i första hand förebyggas, till exempel med rovdjursavvisande stängsel och skyddsväst för hund mot rovdjur. Det är inte alltid möjligt att inom rimliga gränser förebygga och undvika skador av rovdjur, varken inom eller utanför renskötselområdet. Därför är det i en del fall nödvändigt att bedriva skydds jakt efter vissa individer som orsakar eller riskerar att orsaka allvarliga skador. Om jakten riktas mot rätt individ kan skydds jakt vara en effektiv skadeförebyggande åtgärd på kort sikt.

5.2 Betydelsen av utvecklad praxis

Domstolspraxisen kring skydds jakt har sedan riktlinjerna 2012 utvecklats genom avgöranden från såväl EU-domstolen som nationell domstol. Vad gäller nationell rätt har det kommit ett flertal domar från förvaltningsrätten där länsstyrelsernas beslut om skydds jakt har prövats. Det finns dock endast ett fåtal domar från kammarrätten och endast en dom från Högsta förvaltningsdomstolen. I arbetet med de reviderade skydds jaktstiktlinjerna har domar från EU-domstolen samt domar från kammarrätt och Högsta förvaltningsdomstolen omhändertagits genom att valda delar av riktlinjerna har utvecklats. Kammarrätten och Högsta

förvaltningsdomstolen har exempelvis gjort förtydliganden avseende kriteriet annan lämplig lösning och vad som gäller vid förebyggande jakt innan allvarlig skada har inträffat. Kammarrätten har också i en dom från år 2022 utvecklat frågan om risk för allvarlig skada vid angrepp på hundar. Från EU-domstolen kan särskilt nämnas domen i mål C-674/17, den s.k. Tapiola-domen. I domen har EU-domstolen bland annat uttalat sig om gynnsam bevarandestatus kopplat till lokal nivå. Riktlinjerna har även uppdaterats med hänvisningar till ny praxis i de fall där Naturvårdsverkets riktlinjer från 2012 använts som stöd för domstolens resonemang.

5.3 Riktlinjerna har delats upp och setts över

Naturvårdsverkets bedömning: Naturvårdsverket har inom detta uppdrag sett över riktlinjer för skydds jakt från 2012. Riktlinjerna har delats upp i en del för rovdjur och en del för annat vilt. Reviderade riktlinjer för skydds jakt på rovdjur har beslutats (se bilaga). Domstolspraxis som tillkommit efter 2012 har arbetats in i de reviderade riktlinjerna.

Särskilda riktlinjer för skydds jakt på varg behöver inte tas fram.

Under 2012 beslutade Naturvårdsverket om riktlinjer för beslut om skydds jakt. Riktlinjerna syftade till att vara ett stöd för länsstyrelsernas handläggning av ansökningar om skydds jakt. Naturvårdsverket har bedömt att det funnits behov av en revidering av riktlinjer för beslut om skydds jakt, vilket även berörda myndigheter och intresseorganisationer påtalat. Detta på grund av att ny kunskap och praxis har tillkommit. Översynen bidrar även till ökad samverkan mellan berörda parter och genomförandet av Naturvårdsverkets viltstrategi.

Arbetet med revideringen har utgått från Naturvårdsverkets viltstrategi och visionen om en viltförvaltning i balans, men grundas även på önskemål från länsstyrelserna och Naturvårdsverkets långsiktiga inriktning om samverkan, nytänkande och enkelhet. Samverkan har skett genom dialogprocesser med berörda parter, nytänkandet genom att uppdraget utgått från en lärande kultur med innovativt tankesätt och slutligen är förhoppningen att det genom riktlinjerna blir enklare för de regionala viltmyndigheterna att fatta beslut om skydds jakt och agera därefter.

Bestämmelserna om skydds jakt är i stort de samma idag som när de ursprungliga riktlinjerna togs fram 2012. Antalet handläggare som arbetar med viltfrågor har dock ökat och det är vanligt att handläggare vid länsstyrelserna arbetar antingen med rovdjursfrågor eller klövvilt och annat vilt. För att öka tydligheten och underlätta för länsstyrelserna har Naturvårdsverket därför vid översynen delat upp de tidigare riktlinjerna om skydds jakt, som gällde allt vilt, i två delar. Bilagt denna skrivelse finns reviderade riktlinjer för beslut om skydds jakt på stora rovdjur. Parallellt med detta arbetar Naturvårdsverket även med att se över riktlinjerna för beslut om skydds jakt på klövvilt och övrigt vilt. De reviderade riktlinjerna för

skydds jakt på stora rovdjur ska alltså ses som ett nationellt stöd för länsstyrelsens handläggare vid beslut om skydds jakt. Regeringsuppdraget handlar om att utveckla vargförvaltningen och vid behov uppdatera aktuella riktlinjer om skydds jakt på varg. Naturvårdsverket ser inget behov av att ta fram särskilda riktlinjer enbart för beslut om skydds jakt på varg. Då bestämmelserna om skydds jakt på de stora rovdjuren är de samma oavsett art och domstolsavgöranden avseende en viss art därför kan tillämpas även på andra arter, finns ett mervärde i att ha ett gemensamt dokument med riktlinjer för skydds jakt på rovdjur. Därför har Naturvårdsverket tagit fram riktlinjer för beslut om skydds jakt inte bara på varg utan på stora rovdjur.

Under arbetets gång har flera länsstyrelser och organisationer lyft att riktlinjerna i sig inte är ett problem men att det behövs mer vägledning om praxis från domstolar. Utöver att skilja på riktlinjer för stora rovdjur och riktlinjer för klövvilt och övrigt vilt har Naturvårdsverket därför särskilt fokuserat på att komplettera texterna med hänvisningar till praxis och andra vägledande avgöranden som tillkommit efter 2012. Med de tidigare riktlinjerna som utgångspunkt i arbetet har vidare vissa förtydliganden gjorts när det gäller exempelvis gynnsam bevarandestatus och allvarlig skada.

Utöver synpunkter och förslag som har framförts av länsstyrelserna, Sametinget och organisationer inom Nationella rovdjursrådet, har ett fåtal spontana yttranden inkommit till Naturvårdsverket från organisationer som inte ingår i Nationella rovdjursrådet. I dessa yttranden framförs i huvudsak sådant som också framförs av organisationerna i Nationella rovdjursrådet. Dessa yttranden kommenteras därför inte vidare i denna skrivelse.

Synpunkter av mer generell karaktär samt synpunkter som har framkommit om andra rovdjursarter än varg kommenteras inte närmare i denna skrivelse.

5.4 Begreppet ”allvarlig skada”

Naturvårdsverkets bedömning: Begreppet ”allvarlig skada” bör inte preciseras eller definieras som exakta, siffersatta nivåer.

Under arbetet med översynen av riktlinjer för skydds jakt har det framkommit önskemål om att Naturvårdsverket bör definiera begreppet ”allvarlig skada”.

Naturvårdsverket bedömer att eftersom varje beslut om skydds jakt ska föregås av en bedömning i det enskilda fallet, kan en alltför exakt definition riskera att föregå en sådan bedömning. En siffersatt definition av allvarlig skada riskerar också att beslut om skydds jakt fördröjs i de fall antalet tillfällen då till exempel inträffade skador är lägre än vad en sådan definitionen av allvarlig skada skulle ange, trots att skydds jakt bör beslutas. Dessutom riskerar preciserade definitioner att minska ansträngningen och övervägandena om att finna en annan lämplig lösning för att förebygga ytterligare skador innan skydds jakt beviljas.

Det är viktigt att komma ihåg att det inte är de redan inträffade skadorna som ska bedömas när det gäller allvarlig skada. I bedömningen av allvarlig skada är det

riskerna för att ytterligare allvarlig skada ska inträffa som är av vikt. Detta framgår av formuleringen i 23 a § jaktförordningen tredje punkten, som anger att beslut om jakt får meddelas för att *förhindra* allvarlig skada.

5.5 Hur har vi tagit hand om synpunkter och förslag?

Utöver de avgränsningar som framgår av avsnitt 1.2 har Naturvårdsverket bedömt de synpunkter som kommit fram under hearing och remiss från länsstyrelserna på följande sätt.

5.5.1 Länsstyrelserna

För att tillgodose önskemålet att i större omfattning beröra skydds jakt i renskötselområdet, har riktlinjerna uppdaterats med fler exempel. Tillägg i riktlinjerna har exempelvis gjorts rörande dom från Högsta förvaltningsdomstolen kopplat till allvarlig skada på rennärningen.

Naturvårdsverket har noga övervägt hur myndigheten bör vägleda om begreppet ”allvarlig skada”, se vidare under avsnitt 5.4. Begreppet är inte närmare preciserat i EU-domstolens- eller nationell praxis, med undantag för övergripande resonemang rörande skador på hundar och rennärningen. Därmed går det inte att med stöd av rättspraxis att vägleda närmare om detta. Beträffande vägledning om allvarlig skada i samband med löshunds jakt finns bara en kammarrättsdom att utgå ifrån. Riktlinjerna har kompletterats med exempel på begreppen ”allt överskuggande allmänintresse”, ”allmän hälsa och säkerhet” och ”oönskat beteende”. Naturvårdsverket bedömer att det kan få oönskade effekter att definiera exempelvis socioekonomisk hänsyn och normal affärsrisk eftersom en sådan definition skulle kunna uppfattas som godtagbara kriterier för att skydds jakt på varg skulle kunna medges, trots att de inte är det.

För att tillgodose önskemålet att utveckla vägledningen kring gynnsam bevarandestatus på lokal nivå har riktlinjerna i denna del bearbetats och förtydligats så långt möjligt, se avsnitt 2.8.

Avsnittet om genomförande av skrämselåtgärder har förtydligats så långt möjligt i riktlinjerna.

Arbetet med Viltskadecenters tumregler fortsätter även efter denna redovisning.

Riktlinjerna har kompletterats med ytterligare domar och exempel som även berör de andra rovdjursarterna. Naturvårdsverket planerar att genomföra utbildningar i skydds jakt som riktar sig till länsstyrelsen. Utbildningen syftar till en mer adaptiv vägledning som följer förändringar i rättspraxis och kan utveckla besluten.

5.5.2 Sametinget

Naturvårdsverket har kompletterat riktlinjerna med fler exempel som kopplar till rennärningen. Vi har noga övervägt hur myndigheten bör vägleda om begreppet

”allvarlig skada”, se vidare under avsnitt 5.4. Toleransnivåer är av mer övergripande karaktär och bör därför hanteras i arbetet med förvaltningsverktyget.

Naturvårdsverket har bedömt att riktlinjerna inte är en vägledning i EU-rätt som sådan. Naturvårdsverket riktlinjer för skydds jakt utgår från nationella regler och nationell praxis men beskriver även hur reglerna bör tolkas i förhållande till naturvårdsdirektiven med hjälp av EU-domstolens praxis och till viss del EU-kommissionens vägledning. Gällande rennäringen lyfts i riktlinjerna den praxis som tillkommit rörande skydds jakt som slår fast att rennäringens speciella förutsättningar måste beaktas vid en bedömning av vad som utgör allvarlig skada liksom av vad som kan vara andra lämpliga lösningar.

Naturvårdsverket har i övrigt arbetat in de synpunkter på skrivelsen som Sametinget lämnat till Naturvårdsverket under konsultationen. Naturvårdsverket bedömer att det som har framförts av Sametinget under konsultationen har bidragit till att utveckla skrivelsen på ett positivt och konstruktivt sätt.

Naturvårdsverket har för avsikt att vägleda om beslutsprocess och underlag för beslut i annan ordning än i riktlinjer om skydds jakt, exempelvis vid utbildningar med länsstyrelserna, se avsnitt 5.6. Vissa tillägg har gjorts om hur den samlade erfarenheten bör tas tillvara om det föreligger risk för allvarlig skada.

5.5.3 Intresseorganisationerna

Naturvårdsverket har bedömt att riktlinjerna inte är en vägledning i EU-rätt som sådan. Naturvårdsverket riktlinjer för skydds jakt utgår från nationella regler och nationell praxis men beskriver även hur reglerna bör tolkas i förhållande till naturvårdsdirektiven med hjälp av EU-domstolens praxis och till viss del EU-kommissionens vägledning. Riktlinjerna beskriver bland annat hur de olika rekvisiten i skydds jaktbestämmelserna tolkats av nationella domstolar som i sina domar bland annat tar hänsyn till EU-rätten. Vissa tillägg har gjorts efter remiss och hearing rörande avgörande från EU-domstolen och EU-kommissionen vägledning.

Vägledning om de högre ställda kraven vid skydds jakt på genetiskt viktig varg återfinns i riktlinjerna. En bedömning sker i varje enskilt fall.

Gällande rennäringen lyfts i riktlinjerna den praxis som tillkommit rörande skydds jakt som slår fast att rennäringens speciella förutsättningar måste beaktas vid en bedömning av vad som utgör allvarlig skada liksom av vad som kan vara andra lämpliga lösningar.

Naturvårdsverket har noga övervägt hur myndigheten bör vägleda om begreppet ”allvarlig skada”, se vidare under avsnitt 5.4. Begreppet är inte närmare preciserad i EU-domstolens- eller nationell praxis, med undantag för övergripande resonemang rörande skador på hundar och rennäringen. Bedömningen ska göras baserad på risken för allvarlig skada/fortsatt allvarlig skada. Avsnittet om annan lämplig lösning har förtydligats så långt möjligt. Riktlinjerna genomlyser rättsläget rörande ”annan lämplig lösning” och vad som krävs av djurägare enligt praxis.

Översyn av Viltskadecenters tumregler om angrepp på hundar och tamdjur pågår i ett separat arbete.

För att tydliggöra vad som är tvingande regler i författning och vad som är Naturvårdsverket vägledning har riktlinjerna uppdaterats genom att ersätta ordet "bör" mot "ska" där så varit lämpligt.

5.6 Behov av utbildningsinsatser

Naturvårdsverkets bedömning: Det finns ett behov av utbildning om skyddsjakt. Naturvårdsverket har för avsikt att genomföra sådana utbildningar. Målgrupp för utbildningarna är främst handläggare vid länsstyrelserna.

Under arbetet med detta uppdrag och i arbetet med översyn av riktlinjer för skyddsjakt har länsstyrelserna uttryckt önskemål om och behov av utbildningsinsatser rörande hanteringen av skyddsjaksärenden. Naturvårdsverket instämmer i länsstyrelsernas bedömning och kommer därför att ordna sådana utbildningar. Den första utbildningen planeras till våren 2023. Behovet av att genomföra sådana utbildningar kommer sannolikt att återkomma och Naturvårdsverket kommer att hålla nya utbildningstillfällen efter behov.

5.7 Fortsatt utveckling

Naturvårdsverkets bedömning: Möjligheten att utveckla skyddsjakten i större omfattning bedöms som begränsad. Det finns ett behov av att förtydliga skyddsjakten i vargförvaltningen för att åtgärderna bättre ska bidra till att uppnå de vargpolitiska målen.

Antalet vargar som fälls på skyddsjakt per år är begränsat. En utveckling av skyddsjakten på så sätt att en generösare tolkning tillämpas av till exempel allvarlig skada skulle sannolikt öka antalet vargar som fälls. Möjligheten till generösare tolkning begränsas dock av den domstolspraxis som har utvecklats vid överprövning av ärenden om skyddsjakt och som Naturvårdsverket och länsstyrelserna behöver förhålla sig till.

När utveckling av skyddsjakt diskuteras måste också andra lämpliga lösningar vägas mot skyddsjakt. Rovdjursavvisande stängsel är den vanligaste och effektivaste åtgärden för att skydda betesdjur mot rovdjursangrepp. Bidrag för sådana åtgärder finansieras med viltskademedel. En spridning av vargstammen till nya områden, kan kräva omfattande och kostnadskrävande stängselinsatser. Målet om att tamdjurshållning inte påtagligt ska försvåras står således i motsats till målet om spridning av vargstammen.

I norra rovdjursförvaltningsområdet är förutsättningarna för att ha stationära vargar begränsade eftersom det oftast uppstår allvarlig skada kopplat till rennäringen. De flesta vargar som uppehåller sig i norr fälls förr eller senare på skyddsjakt. Kopplat till frågan om genetisk förstärkning och naturlig invandring så behöver varg ha möjlighet att uppehålla sig i och passera igenom området. Naturvårdsverket arbetar

tillsammans med länsstyrelserna och Sametinget och med stöd av Svenska Samernas Riksförbund med att ta fram en handlingsplan vid förekomst av varg i renskötselområdet. Dessutom har Naturvårdsverket tillsammans med Statens jordbruksverk och Statens veterinärmedicinska anstalt ett uppdrag att ta fram myndighetsgemensamma riktlinjer för flytt av varg inom Sverige.

I mellersta förvaltningsområdet finns större delen av vargpopulationen och flest ansökningar om skydds jakt på varg inkommer till länsstyrelserna i detta område. Kopplat till målen om att vargstammen ska glesas ut där den är som tätast, att tamdjurshållning inte ska försvåras och att socioekonomisk hänsyn ska tas, finns fortsatta utmaningar i förvaltningen i förhållande till de politiska målen.

När det gäller hund består det förebyggande arbetet av flera olika åtgärder. Under senare år har användandet av skyddsväst på hund ökat. Någon utvärdering av användandet av skyddsvästar är inte genomförd i dagsläget, men sannolikt innebär användandet av väst ett skydd vid angrepp. Naturvårdsverket ser ett behov av att uppdatera Viltskadecenters rapport Rovdjur och hundar från 2007 där en sammanställning av användandet av hundvästar kan ingå.

En utvärdering av skyddsjakten och dess effekter är svår att genomföra då det saknas kontrollområden. En fortsatt dialog med berörda, inför, under och efter beslut kan bidra till att utveckla skyddsjakten och öka förståelsen för den förda förvaltningen utifrån dagens förutsättningar.

I arbetet med att utveckla skydds jakt kan det administrativa stödet utvecklas för att bättre stödja handläggning av ansökningar om skydds jakt. I perioder är omsättningen bland handläggare som arbetar med dessa frågor relativt hög. För att bibehålla och utveckla kunskap och erfarenhet över tid samlas styrande dokument och annan viktig information kopplat till skydds jakt på stora rovdjur på en gemensam digital plattform så att åtkomsten till dokumenten förenklas. Berörda myndigheter bör verka för återkommande träffar för länsstyrelserna där temat är skydds jakt kopplat till stora rovdjur.

Naturvårdsverket bör genomföra årlig uppföljning av beslut om skydds jakt där statistik, erfarenheter och lärdomar som framkommit under året vad gäller skydds jakt på stora rovdjur sammanställs.

Naturvårdsverket konstaterar avslutningsvis att behovet av en översyn av jaktlagen och dess följdförfattningar samt artskyddslagstiftning (inklusive justeringar gällande till exempel tillsyn och skrämsel) kvarstår.

6. Källförteckning

- Naturvårdsverket (2011) *Vägledning- Prioritering av förebyggande åtgärder vid rovdjursangrepp i särskilt tamdjurstäta områden*
- Naturvårdsverket (2012) *Riktlinjer för skydds jakt*
- Naturvårdsverket (2015) *Skydds jakt varg, Översyn av regler och tillämpning (NV-04623-15, N2015/5058/FJR)*
- Naturvårdsverket (2022), *Strategi för svensk viltförvaltning 2022–2029*
- Regeringskansliet (2011) *Överenskommelse mellan Sverige och Norge om förvaltning av genetiskt värdefulla vargar i den skandinaviska vargpopulationen*
- Regeringskansliets promemoria (2015) *Överprövning av beslut om skydds jakt och licens jakt för vissa rovdjur*
- Regeringens proposition 2000/01:57, *Sammanhållen rovdjurs politik*
- Regeringens proposition 2008/09:210, *En ny rovdjurs förvaltning*
- Regeringens proposition 2012/13:191, *En hållbar rovdjurs politik*
- Slutbetänkande av Rovdjursutredningen, SOU 2012:22 (2012) *Mål för rovdjuren*
- Sveriges lantbruks universitet (2021) *En attitydundersökning om stora rovdjur och rovdjurs förvaltning*
- Viltskadecenter, VSC (2006) *Rovdjur, tamdjur, hundar och människor. PM till rovdjursutredningen*
- Viltskadecenter, VSC (2007) *Rovdjur och hundar*
- Viltskadecenter, VSC (2016) *Nära vargar, Rekommendationer för hantering av situationer med vargar nära bostadshus eller människor*
- Viltskadecenter, VSC (2021) *Situationer med stora rovdjur nära bebyggelse och människor 2020*
- Viltskadecenter, VSC (2022) *Situationer med stora rovdjur nära bebyggelse och människor 2021*
- Viltskadecenter, VSC (2022) *Viltskadestatistik 2021 Skador av stora rovdjur och stora fåglar på tamdjur, hundar och gröda*

Bilaga, Naturvårdsverkets riktlinjer för beslut om skydds jakt på rovdjur, reviderad 2023